RAUHAA TURVAAMAAN UKRAINAAN?

WISE Report 1/2018

SEMINAARIRAPORTTI

RAUHAA TURVAAMAAN UKRAINAAN?

25.4.2018 KE KLO 15.00 - 17.00
EUROOPPA-SALI, MALMINKATU 16, HELSINKI

OHJELMA

15.00 SEMINAARIN AVAUS
AILA PALONIEMI, KANSANEDUSTAJA, WISEN HALLITUKSEN JÄSEN

THE BIG PICTURE IN THE UKRAINIAN CRISIS - ENGLANNIKSI
MARK TERAMAE, TUTKIJA, ALEKSANTERI-INSTITUUTTI

DISCUSSION - ENGLANNIKSI

PANEELIKESKUSTELU JA KYSYMYKSIÄ
FASILITAATTORI ANNE PALM, WISEN TOIMINNANJOHTAJA
KESKUSTELIJAT:
ILKKA KANERVA, KANSANEDUSTAJA, EDUSKUNNAN PUOLUSTUSVALIOKUNNAN PUHEENJOHTAJA
ERKKI TUOMIOJA, KANSANEDUSTAJA
RIINA ISOTALO, YTT, ETYJIN ENTINEN TARKKAILIJA UKRAINASSA

17.00 SEMINAARIN PÄÄTÖS

WISEn seminaari päätettiin järjestää ajankohtaiskatsauksena Ukrainan konfliktin tilanteeseen ja tunnusteluna ja pohdintana rauhanturvaoperaation mahdollisuuksista alueella. Konfliktin uhkaavan ”jäätymisen” myötä avaukset konfliktin purkamiseksi ovat peräänkuulutettuja ja keskustelu aiheesta toivottua. Teema keräsi Eurooppa-salin täyteen aktiivisia osallistujia – monet itsekin kriisinhallintatehtävissä kunnostautuneita. Teemasta alustivat WISEn hallituksen jäsen, kansanedustaja Aila **Paloniemi**, Aleksanteri-instituutin tutkija, Ukraina-asiantuntija Mark **Teramae**, sekä kolmen konkarin paneelikeskustelu, jota fasilitoi toiminnanjohtaja Anne **Palm.** Paneelissa pulmallisiin kysymyksiin Ukrainan tulevaisuuden suhteen ottivat kantaa puolustusvaliokunnan puheenjohtaja Ilkka **Kanerva**, kansanedustaja Erkki **Tuomioja** sekä YTT Riina **Isotalo**, ETYJin entinen tarkkailija Ukrainassa.

Seminaarin tarkoituksena oli nostaa keskusteluun ajankohtaisia kysymyksiä Ukrainan tilanteesta. Tulisiko YK:n perustaa rauhanturvaoperaatio Itä-Ukrainaan ja mikä sen mandaatti voisi olla? Mikä Suomen osallisuus operaatioon tulisi olemaan? Ehkäisisikö operaatio riskiä konfliktin jäätymisestä pysyvästi?

Ukrainan kriisi on kestänyt jo neljä vuotta. Rauhanponnisteluista huolimatta taistelut kiihtyivät Itä-Ukrainassa viime vuoden lopussa, jolloin Venäjän presidentti Vladimir **Putin** nosti uudelleen keskusteluun YK-vetoisen rauhanturvaoperaation lähettämisen Itä-Ukrainaan, jota hän oli luonnoksena esitellyt YK:n turvaneuvostolle syyskuussa 2017. Länsimailla ja Venäjällä on kuitenkin erimielisyyksiä operaation toteuttamisesta. Ensimmäisessä ehdotuksessaan Putin ehdotti kevyesti aseistettujen rauhanturvaajien lähettämistä turvaamaan yksinomaan ETYJin tarkkailuoperaation (SMM) tarkkailijoiden toimintaa niin sanotulla kontaktilinjalla, joka erottaa Ukrainan hallituksen joukot kapinallisista. Tämän lisäksi Venäjän mukaan operaatiosta tulisi neuvotella Itä-Ukrainan kapinallisten ja Ukrainan välillä. Näitä ehtoja Ukraina eivätkä länsimaat hyväksy.

Carnegie Europen suosituksen mukaan YK-operaation tulisi vahvistaa jo olemassa olevaa ETYJin tarkkailuoperaatiota tukemalla rauhan ylläpitämistä Luhanskin ja Donetskin alueilla sekä Venäjän ja Ukrainan rajalla. Lisäksi operaation tulisi tukea Minskin sopimuksen täytäntöönpanoa ja militanttien hallitsemien alueiden siirtymistä takaisin Ukrainan hallintaan. Koko YK-järjestelmä eri ohjelmineen, yksiköineen, ja rahastoineen tulisi aktivoida tukemaan mm. konfliktinehkäisytyötä, poliisien koulutusta, pakolaisten paluuta ja jälleenrakennusta.

Kysymys YK:n rauhanturvaoperaation lähettämisestä Itä-Ukrainaan nousi esille uudelleen Münchenissä 16.-18.2.2018 pidetyssä korkean tason turvallisuuskokouksessa, jossa NATOn entinen pääsihteeri Anders **Fogh Rasmussen** ehdotti, että Itä-Ukrainaan tulisi lähettää noin 20 000 rauhanturvaajaa. Rasmussenin mielestä Venäjä saattaisi olla kypsä hyväksymään Itä-Ukrainaan YK:n alaisen rauhanturvaoperaation, mikäli se koostuisi esimerkiksi Suomen, Ruotsin ja Itävallan, NATOn ulkopuolella olevien maiden, joukoista.

Turvallisuuskonferenssiin osallistunut tasavallan presidentti Sauli Niinistö sanoi tiedotustilaisuudessa, että Ukrainan sota on Suomelle tämän hetken akuutein kriisi. Hän myös totesi, että Suomi olisi valmis osallistumaan joukoilla laajaan kansainvälisen operaatioon Itä-Ukrainassa, mikäli sellaisen päästään.

Seminaarin avasi WISEn hallituksen jäsen, kansanedustaja Aila Paloniemi. Paloniemi alusti kattavasti sekä Ukrainan konfliktin taustasta, sen ratkaisuyrityksistä ja tulevaisuudennäkymistä, erityisesti ETYJin näkökulmasta tarkasteltuna.

AILA PALONIEMI

Ukrainan konflikti jatkuu jo viidettä vuotta. Krim liitettiin laittomasti Venäjään 18.3.2014 ja taistelut Itä-Ukrainassa ovat jatkuneet huhtikuusta 2014 lähtien. Minskin sopimuksen toimeenpano ja poliittinen vuoropuhelu Itä-Ukrainan konfliktin ratkaisemiseksi eivät ole edenneet, kuten ei ole edennyt myöskään keskustelu mahdollisesta YK:n rauhanturvaoperaatiosta. Tulitauot rikkoontuvat, raskasta aseistusta käytetään, ETYJ-tarkkailumission partiointimahdollisuuksia rajoitetaan ja paikallisväestön asema Donbasin alueella on huono. Venäjä katsoo Krimin niemimaan kuuluvan pysyvästi Venäjään, eikä suostu keskustelemaan siitä.

Konfliktissa on kuollut YK-arvioiden mukaan n. 10 500 ihmistä. Ukrainan sisäisiä pakolaisia on 1,7 miljoonaa. Itä-Ukrainasta on siirtynyt Venäjälle noin miljoona ihmistä. Konflikti koskettaa päivittäin noin neljää miljoonaa ihmistä.

Monissa kansainvälisissä järjestöissä on jo vuosikausia analysoitu kriisin taustoja ja seurauksia sekä poliittisella, taloudellisella että humanitaarisella tasolla. Epävarmuus vaikuttaa Ukrainan kehitykseen kaikilla tasoilla. Kriisialueilla asuvien ihmisten hätä on suuri.

ETYJn parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunnan puheenjohtajana voin todeta, että Ukrainan kriisi on hallinnut ETYJ-agendaa jo vuosia ja keskusteluja tilanteesta käydään jatkuvasti ETYJ-maiden parlamentaarikkojen piirissä. Viime vuoden istunnossa Minskissä hyväksyttiin – äänestyksen tuloksena – selkeä kannanotto. Yleiskokouksen Ukrainan suvereniteetin ja alueellisen koskemattomuuden palauttamista käsittelevässä päätöslauselmassa korostetaan Helsingin päätösasiakirjan periaatteiden noudattamisen tärkeyttä. Yleiskokous tuomitsee Venäjän miehityksen Krimillä ja Sevastopolissa sekä tuen aseistetuille joukoille Donbasissa. Päätöslauselmassa kehotetaan mm. Minskin sopimuksen toimeenpanoon ja vaaditaan Venäjän Donbasin alueelle antaman tuen sekä Krimin ja Sevastopolin miehityksen lopettamista.

Venäjä vastusti päätöslauselman hyväksymistä ja totesi sen pitävän sisällään virheellistä tietoa. Venäjä äänesti päätöslauselmaa vastaan, ja koska tämä päätöslauselma on osa yleiskokouksen Minskin istunnon loppuasiakirjaa, Venäjä äänesti koko loppuasiakirjaa vastaan.

Tämän seminaarin otsikko on Rauhaa turvaamaan Ukrainaan.

Kysymys YK:n rauhanturvaoperaation lähettämisestä Itä-Ukrainaan on aikaisemminkin ollut esillä eri yhteyksissä ja ajatus nousi esille uudelleen Münchenissä helmikuussa 2018 pidetyssä korkean tason turvallisuuskokouksessa. YK:n rauhanturvaoperaatioilla on saavutettu hyviä tuloksia. Suomelle YK:n rauhanturvaoperaatiot ovat olleet tärkeä tapa osallistua rauhan rakentamiseen ja osoittaa solidaarisuutta. Vuodesta 1956 lähtien rauhanturvaoperaatioissa on palvellut yli 30 000 suomalaista. YK:n turvallisuusneuvosto päättää YK:n rauhanturvaoperaatioiden (peacekeeping operation) perustamisesta ja määrittelee niiden laajuuden ja tehtävät.

Avoimia kysymyksiä on paljon. Tulisiko YK:n perustaa rauhanturvaoperaatio Itä-Ukrainaan ja mikä sen mandaatti voisi olla? Mikä Suomen osallisuus operaatioon tulisi olemaan? Ehkäisisikö operaatio riskiä konfliktin jäätymisestä pysyvästi?

Keskustelu Ukrainaan mahdollisesti perustettavasta YK:n rauhanturvaoperaatiosta ei ole edennyt. YK:n rauhanturvaoperaation mandaatti edellyttää yhdeksän turvallisuusneuvoston jäsenen hyväksynnän, ml. että viisi pysyvää jäsentä ei käytä vetoa. Mikäli operaation perustaminen etenee, on tärkeää huomioida muiden kv. toimijoiden, etenkin ETYJin, rooli. ETYJin tarkkailumissio (SMM) on ainoa konfliktin ratkaisuun olennaisesti liittyvä kansainvälinen organisaatio Itä-Ukrainassa. Suomella on noin 20 tarkkailijaa tarkkailumissiossa (SMM:ssa).

Kuva: Aila Paloniemi, kuvaaja Sari Muhonen

Mahdollisen YK-operaation tulisi kattaa koko konfliktialue alusta lähtien. Tavoitteena olisi edistää Minskin sopimuksen toteuttamista. Suomi on valmis harkitsemaan osallistumista, mikäli asianmukaisesta rauhanturvaoperaatiosta saataisiin sovittua ja sille hyväksytään turvallisuusneuvoston mandaatti.

Asianmukainen operaatio edellyttää riittävää kokoa, ja operaation osallistujapohjan pitää olla riittävän laaja, eikä sitä pidä keinotekoisesti rajata (esim. siten, että Euroopasta tulisi vain NATOon kuulumattomia maita). Suomi on Ukrainan kriisin alusta lähtien korostanut EU:n yhtenäisyyttä. Sama lähtökohta tulisi olla YK-operaatiota koskevassa keskustelussa.

Poliittinen vuoropuhelu Minskin sopimusten toimeenpanemiseksi ja konfliktin ratkaisemiseksi on tällä hetkellä jumissa. Normandia-ryhmän (Saksa, Ranska, Ukraina ja Venäjä) toiminta on vähäistä. Päämiestason keskusteluja ei ole käyty yli puoleen vuoteen eikä asiantuntijatason keskusteluissakaan edistytä. Huomio kohdistuu tällä hetkellä Saksan uuteen hallitukseen ja sen tulevaan toimintaan Ukrainan konfliktin suhteen. Yhdysvaltain ja Venäjän Volker-Surkov –vuoropuhelu on myös pysähdyksissä. Ukraina on saavuttanut vaikeissa olosuhteissa merkittäviä uudistuksia mm. eläke-, opetus ja terveydenhuoltosektoreilla. Uudistusten toimeenpanoa on kuitenkin tehostettava erityisesti korruption vastaisissa toimissa, oikeuslaitoksen kehittämisessä, energia- ja opetussektorilla sekä liiketoimintaympäristön parantamisessa. Ilman uudistuksia taloudellinen tilanne voi järkkyä ensi vuonna. Huolena on, että valmistautuminen vuoden 2019 presidentin- ja parlamenttivaaleihin hidastaa entisestään uudistusprosessia. Ukrainan vakautuminen ja konfliktin päättyminen on koko Euroopan turvallisuuden kannalta keskeisen tärkeä kysymys

Laajemman katsauksen Ukrainan tilanteesta sekä kynnyskysymyksistä konfliktin solmujen aukomiseksi esitteli **MARK TERAMAE.** Teramae aloitti kertomalla Ukrainassa vaikuttavista lainalaisuuksista todeten, että Ukrainassa vallitseva itä-länsi -jako ei ole niin yksioikoinen kuin jotkut korostavat. Pro-Venäjä- ja pro-Eurooppa -porukoiden välillä esiintyvät eroavaisuudet ovat häilyviä, eikä kieli ole niin määräävä tekijä kuin usein oletetaan.

Konfliktin osapuolina on Ukrainan, Donbas People's Republic – DPR:n sekä Lugansk People's Republic – LPR:n sekä Venäjän federaation sotilaita ja vapaaehtoisjoukkoja. Konfliktissa on samaan aikaan sisällissodan, valtioiden välisen sodan sekä hybridisodankäynnin elementtejä mukana. Suuria suunnanmuutoksia konfliktin dynamiikassa ei ole näköpiirissä siihen suuntaan, että konfliktin "voitto" näyttäisi kallistuvan jommallekummalle osapuolelle. Sen sijaan konfliktin jäätyminen onkin suuri riski.

Konfliktissa on menettäny henkensä kymmenisen tuhatta ihmistä, 24 000 on haavoittunut, 2,5 miljoonaa henkilöä on joutunut pakenemaan kodistaan ja 3 miljoonaa on humanitaarisen avun tarpeessa. Konfliktia on yritetty ratkaista mm. Minskin sopimusten kautta. Vaikeimmat kompastuskivet sopimusten täytäntöönpanolle ovat perustuslakiuudistus, joka ei maan hallituksen sisällä ole saanut oikein tuulta siipiensä alle; koko valtionrajan saattaminen Ukrainan hallintaan; sekä paikallisvaalien järjestäminen Donetskissa ja Luhanskissa. Erilaisia kyselyitä on tehty, joista maininnan arvoinen on Marylandin yliopiston teettämä selvitys ukrainalaisten toiveista erilaisille skenaarioille Donbasin suhteen.

Mitä tulee rauhanturvaoperaation perustamiseen, sen edellytykset ovat osapuolten hyväksyntä, puolueettomuus ja voimatoimien käytön välttäminen. Käytännössä rauhanturvaaminen on ollut pitkälti NATO-maajohtoista, mikä tuo esiin puolueettomuuden dilemman. Lisäksi, kun mietitään rauhanturvatoiminnan epäonnistumisia mm. Srebrenicassa ja Serbien suojelussa Kosovossa, voidaan pohtia, kuinka rauhaa voidaan ylipäänsä turvata ilman voimankäyttöä. NATOn mukaantulo on ylipäänsä vaarallinen skenaario. Voidaan esimerkiksi spekuloida, voitaisiinko artikla 5 panna täytäntöön, jos NATO-joukkoja alueella pommitettaisiin.

Myös rauhanturvaoperaation toiminta-alue olisi kysymysmerkki. Donbasin ja Luhanskin alueiden rajanvedolla ei ole historiallisia perusteita, vaan kyse on ollut siitä, että on otettu haltuun mahdollisimman laajalti alueita näiden kokonaisuuksien kytkemiseksi Venäjän rajan yhteyteen. Venäjä haluaisi perustaa

operaation näiden alueiden ns. kontaktilinjalle, kun taas Ukraina ja länsi alueiden Venäjän vastaiselle rajalle.

Mikä sitten olisi Suomen rooli rauhanturvaoperaatiossa? Teramaen mukaan Suomi voisi olla hyvän Venäjäyhteydensäkin vuoksi johtavassa roolissa operaatiossa, mutta toisaalta myös Euroopan ulkopuolisilla mailla, Bangladeshilla, Fidzillä jne. on paljon rauhanturvaajia. Euroopan ulkopuolisuus voisi olla jopa etu.

Millainen mandaatti operaatiolla olisi? Venäjän mukaan operaatio turvaisi ETYJin työtä alueella. Entäpä operaation päämäärä? Jos operaation onnistumiseksi edellytettäisiin, että se saisi väkivaltaisuudet loppumaan, voisiko se johtaa myös keskusteluihin Krimin niemimaan asemasta?

Kaikkein epätodennäköisintä on, että Donbas yhdistettäisiin takaisin Ukrainaan ikään kuin vain kääntämällä kelloja ajassa taaksepäin vuoteen 2013. Toisaalta Yhdysvallat ei tule myöskään pommittamaan Venäjää. Syyria on sille Ukrainaa isompi ongelma.

Yleisöstä kysyttiin, mitkä ovat lähtösyyt Venäjän osallisuudelle Ukrainan konfliktiin. Teramae luetteli useampia. Ensinnäkin taustalla vaikuttaa Venäjän NATOn laajentumisretoriikka: NATOn ennakoidun laajentumisen hillitseminen kasvattamalla vaikutusvaltaa NATO-maiden raja-alueilla. Toiseksi, Venäjä haluaa vaikuttaa Ukrainan politiikkaan. Venäjän tavoitteet ja toimintametodit Ukrainan suhteen ovat myös erilaiset kuin ennen vuotta 2014. Kyse ei ole niinkään maa-alueiden hankinnasta, mutta toisaalta Venäjä ei tule myöskään luovuttamaan jo haltuun saatuja alueita. Eräs osallistuja kysyikin mahdollisuudesta kansanäänestykseen Krimissä Krimin asemasta, mutta Teramae piti tätä hyvin epätodennäköisenä. Kosovon kokemuksesta on jäänyt monelle maalle katkera maku suuhun.

WISEn toiminnanjohtaja **ANNE PALM** avasi konfliktinhallintatoimia Ukrainassa ja esitteli mm. ETYJin tarkkailumission "olennaisia lukuja", EU:n turvallisuussektorin uudistusoperaatio EUAM:n sekä kertasi mahdollisen rauhanturvaoperaation nostot agendalle konfliktin aikajanan eri vaiheissa.

RAUHANTURVAAMISESTA UKRAINASSA

Venäjän presidentti Vladimir **Putin** teki YK:n turvallisuusneuvostossa syyskuussa 2017 ristiriitaisen ehdotuksen YK:n rauhanturvaajien lähettämisestä Itä-Ukrainaan. Kevyesti aseistettujen rauhanturvaajien tehtävä olisi Venäjän ehdotuksen mukaan turvata ETYJin tarkkailijoita ja operaatio voisi kestää puoli vuotta. Venäjä ei kuitenkaan halua, että rauhanturvaajat partioisivat koko Itä-Ukrainan alueella. Putin olisi halunnut rauhanturvaajat niin sanotulle kontaktilinjalle, jolloin operaatio käytännössä eristäisi niin sanotut kapinallisalueet muusta Ukrainasta.

Länsimaat ottivat Venäjän ajatuksen vastaan skeptisesti. Sen pelättiin jäädyttävän konfliktin lopullisesti ja sementoivan separatistien vallan Itä-Ukrainassa.

Marraskuussa 2017 Wall Street Journal uutisoi, että Yhdysvaltojen presidentti Donald **Trumpin** hallinto haluaa lopettaa Ukrainan sodan lähettämällä maan itäosiin kaikkiaan peräti 20 000 rauhanturvaajaa. Asia rauhanturvaajista nousi uudestaan esiin maaliskuussa 2018 Münchenin turvallisuuskokouksessa, kun sotilasliitto NATOn entinen pääsihteeri Anders **Fogh Rasmussen** esitteli asiaa käsittelevän raporttinsa. Myös hänen mukaansa Itä-Ukrainaan pitäisi lähettää noin 20 000 rauhanturvaajaa. Mahdollisina osallistujamaina hän mainitsi muun muassa Suomen ja Ruotsin.

Rasmussenin ehdotuksen pääkohdat ovat seuraavat:

- Rauhanturvaoperaatio tarvitsee vahvan mandaatin ja se sisältää 20 000 henkilöä. NATOon kuulumattomat Euroopan maat, kuten Ruotsi, Suomi tai Itävalta, voisivat olla tärkeässä roolissa.
- Operaatio toimisi Minskin sopimusten täytäntöönpanomekanismina. Jotkut poliittiset ehdot tulitauon ohella tulee täyttää ennen sen käyttöönottoa, kun taas toiset, etenkin miehitettyjen alueiden paikallisvaalit, voidaan toteuttaa vasta operaation kokonaan käynnistyttyä.
- Operaation siviilikomponentti on erittäin oleellinen, jotta lain ja järjestyksen sekä mahdollisten paikallisten jännitteiden valvomiseen. Tätä varten tarvitaan 2 000-4 000 henkilön poliisi- ja siviilivoima, jossa EU:lla olisi avainasema. Koko prosessia johtamaan ja koordinoimaan tulisi nimittää erityisedustaja.

Ruotsin puolustusministeri Peter **Hultqvist** ilmoitti jo Münchenin kokouksessa, että Ruotsi on valmis osallistumaan mahdolliseen rauhanturvaoperaatioon.

Lehtitietojen mukaan Tasavallan presidentti Sauli **Niinistö** pitää Ukrainan sotaa Euroopan suurimpana ongelmana. Tämän vuoksi hänen mielestään Suomen intresseissä olisi ottaa osaa myös mahdolliseen Itä-Ukrainan rauhanturvaoperaatioon, mikäli sille saataisiin YK:n mandaatti ja laaja hyväksyntä kaikilta osapuolilta.

Puolustusministeri Jussi **Niinistön** kommentoi medialle, että mahdollisen rauhanturvaoperaation osallistujapohjan pitää olla laaja ja perusteltu operationaalisilla tarpeilla. Hänen mukaansa tässä vaiheessa ei vielä pitäisi sulkea pois mitään EU-maita, kuten Rasmussen teki arvioidessaan, etteivät NATO-maat voisi osallistua operaatioon.

Palm pyysi **RIINA ISOTALOA** kuvailemaan Ukrainan konfliktitilannetta ETYJin tarkkailijan näkökulmasta. Isotalo on palannut Donetskin alueelta puolisen vuotta sitten osallistuttuaan tarkkailuoperaatioon kahden vuoden ajan. Hän korosti, että taistelevien osapuolten välillä ei ole rajaa, vaan puhutaan kontaktilinjasta. Ukrainassa ei yleisesti ottaen ole syviä eroavaisuuksia, rajoja tai rajalinjoja. Konflikti ehkäisee kuitenkin ihmisten liikkuvuutta olennaisesti. Isotalo pohdiskelikin, vaikuttaisiko tämä poliittisen päätöksen saavuttamiseen mahdollisen rauhanturvaoperaation aloituksesta.

Kontaktilinja muodostaa Ukrainan konfliktin poltepisteen. Sen pituus on lähemmäs 500 km ja sotiminen sen läheisyydessä on paikallista. Kontaktilinjalla on tarkastuspisteitä ja niillä, joita siviilit eniten käyttivät, oli käytössä valtiorajoja vastaavat fasiliteetit: tullimuodollisuudet jne. Rajalla ei partioida, eikä kontaktilinjalla toimita poliisina. Sotilaallinen koordinaatioelin, jossa on sekä Ukrainan että Venäjän armeijoiden – ei kapinallisten – edustajia, kontrolloi kontaktilinjaa.

Palm palautti yleisön mieliin **ILKKA KANERVAN** haastattelun Suomenmaa-lehdessä v. 2015, jossa Kanerva esitti rauhanturvaoperaation perustamista Ukrainaan. Kanerva totesi, että näin on: hän esitti joko sotilaallista tai poliisioperaatiota valvomaan ennen muuta Minskin tulitaukosopimuksen voimaan saattamista. Kanerva totesi, että Palminkin mainitseman Anders Fogh Rasmussenin hiljattain esittämän rauhanturvaoperaation skaala olisi laajempi ja muistutti, että Rasmussenin asema Poroshenkon neuvonantajana näissä kysymyksissä luonnehtii myös hänen ehdotuksensa elementtejä.

Kanervan mukaan ajatus missiosta tulee kuitenkin pitää ehdottomasti hengissä, on se sitten muodoltaan kumpi vaan. Rasmussenin avausta seuranneet sekä Putinin että Poroshenkon esitykset missiolle valitettavasti sulkevat toisensa keskeisten elementtiensä osalta pois. Kansainvälisellä yhteisöllä olisikin vastuullaan muotoilla sellainen malli, joka on sovitettavissa jollain tapaa näiden ehdotusten välimaastoon. Normandia-ryhmä on Kanervan mukaan erittäin operatiivinen Minskin sopimuksen eteenpäin viemiseksi. Ikävä kyllä ryhmältä on ns. ”happi loppunut” ja toivo edistyksestä lepääkin tällä hetkellä Saksan uuden hallituksen harteilla hankkeen voimaannuttamiseksi jollain tapaa. Yhdysvaltain ja Venäjän välinen neuvotteluraide olisi myös käyttökelpoinen, mutta sekin seisoo tällä hetkellä. ETYJillä on kuitenkin erinomainen asema ja mahdollisuus viedä yhteistyötä tällä raiteella eteenpäin.

Kanerva painotti, että EU:lla, YK:lla ja ehkä ETYJillä olisi rahkeita Ukrainan konfliktin kokonaiskonseptin saattamiseen rauhanomaisemmalle tasolle. Tätä varten tarvitaan paitsi rauhanturvaoperaatio, myös elementtejä siviilipuolella. Suunnitelmaa tulisikin viuhkanomaisesti laajentaa rauhanturva- sekä siviilioperaatiolla, eikä supistaa.

Palm tiedusteli **ERKKI TUOMIOJALTA**, mikä voisi Suomen rooli olla Ukrainan tilanteen ratkaisemiseksi. Tuomioja korosti heti alkuun, että on hyväksyttävä rauhanpyrkimyksiin liittyvä epätäydellisyys. Rauhanprosesseissa ei yksinkertaisesti ole pelkästään ”pahiksia tai hyviksiä” mukana. Tuomioja totesi lisäksi, ettei ole optimistinen Ukrainan tilanteen paranemisen suhteen. Hän korosti, että rauhanturvaamisessa pitäisi olla joku rauha mitä turvata ja Ukrainassa on voimassa vain tulitauko-/aseleposopimus, joka pitää vain osittain.

Tuomiojan mukaan kriisinhallintaoperaatioiden avulla voidaan vähentää väkivaltaa, mutta niissäkin riittävä resursointi on olennaista. Esimerkiksi Syyriassa olleet 500 tarkkailijaa eivät onnistuneet vähentämään väkivaltaa, kun taas 5000 tai jopa 50000 henkilön tarkkailijamäärällä olisi ollut vaikutusta.

Rauhanturvaoperaatio edellyttää osapuolten hyväksymistä. Jos se saadaan ja Suomea lähestytään tällaisella pyynnöllä, Tuomiojan mukaan pitää hoitaa resursointi kuntoon ja olla mukana. Suomalaisten resurssien riittävyyteen ei pidä kuitenkaan luottaa yksin, vaan tukeutua isompiin toimijoihin, joilla on laajemmat resurssit. Suomalaisten osaaminen rauhanturva- ja kriisinhallintapuolella on kuitenkin korkealla tasolla ja sitä voidaan tarjota ja hyödyntää.

Tuomioja pohdiskeli myös kannustimia konfliktin ratkaisemiseksi. Hänen mukaansa tällä hetkellä ei ole ihanteellista sopimusta. Hän spekuloi mahdollisen Minsk 3 -sopimuksen löytymisen mahdollisuuksia, mutta korosti, että tämäkin edellyttäisi osapuolten tahtoa. Kuten Isotalo kuvaili, ukrainalaiset eivät halua jatkaa konfliktia ja jokapäiväistä tappamista, mutta mitä porkkanoita väkivaltaisuuksien lopettamiseksi on tarjolla. Olisiko pakotteiden ehdollisuus tällainen? Tuomioja tähdensi, että joka tapauksessa Krim jää tämän kuvion ulkopuolelle ja tulee ratkaistavaksi pidemmällä aikavälillä. Lopuksi Tuomioja totesi Historioitsijoiden ilman rajoja järjestäneen kaksi tilaisuutta Helsingissä tarkoituksenaan vaikuttaa siihen, ettei historiaa käytettäisi

Kartta: Reliefweb, YK

konfliktin syventämiseen ja ratkaisujen vaikeuttamiseen.

Kanerva kertoi lähtevänsä toukokuun puolivälissä 2018 ETYJin kanssa vierailulle Donbasin alueelle ja tapaamaan presidentti Petro **Poroshenkoa** sekä ulkoministeri Pavlo **Klimkiniä**. Hän pohdiskeli kansainvälisen yhteisön intressejä lähteä aukomaan Ukrainan solmuja. Paljon spekuloidaan tällä hetkellä sitä, millainen johtaja Ranskan presidentti Emmanuel **Macron** haluaa olla. Lähteekö hän ottamaan roolia konfliktinratkaisussa? Kanerva antoi samalla vahvan tunnustuksen Saksan liittopresidentti Frank-Walter **Steinmeierille**, jonka toiminta on ollut Kanervan mukaan lähellä suomalaista ulkopolitiikkaa. Nyt kun Saksassa ja Ranskassa on poliittista liikehdintää, olisiko näillä kunnianhimoa Normandia-yhteistyön vahvistamiseen, pohdiskeli Kanerva. Krimin suhteen Kanerva komppasi Tuomiojaa. Minskin sopimuksissa ei ole määritelty Krimiä, joten niiden toimeenpanemiseksi ei tätä kuumaa perunaa tarvitsisi tässä vaiheessa ottaa huomioon.

Isotalo muistutti myös paikallisen omistajuuden tärkeydestä konfliktinratkaisussa. Hän kehotti pohtimaan, kenen poliittisesta tahdosta puhutaan, kun puhutaan sen elintärkeästä roolista rauhan rakentamisessa. Lisäksi hän piti tärkeänä miettiä, millä tavalla osallistaa kapinallisalueiden asukkaita. Tällainen toiminta vaikuttaa suoraan kaikkien operaatioiden toimintaedellytyksiin. Hybridioperaatioiden vaikutus kentällä on nykypäivänä suurta. Hybridivaikuttamisen keinoin sekä vanhan että uuden median kautta syötetään disinformaatiota. ETYJin tarkkailijoita syytettiin Ukrainassa Yhdysvaltain tai NATOn vakoojiksi ja näin tarkkailijoiden työ täysin väärän infon oikaisemiseksi olikin jokapäiväistä. Konfliktialueiden eristyneisyydestä johtuen on lisäksi olemassa suuri vaara siitä, että kaikki mediat syöttävät väärää tietoa.

Tarkkailijan rooli voi olla aiemmin mainittu väkivaltaisuuksien liennyttäminen pelkällä läsnäolollaan tai ääritapauksissa joutuminen ihmiskilveksi. Konfliktialueilla tulisikin käydä keskustelua siitä, mikä on tarkkailijoiden rooli alueella ja vastaavasti, kenen toimesta sota tulisi lopettaa. Ukrainassa, kuten monilla muilla konfliktialueilla aiemmin, paikalliset luulivat tarkkailijamission olevan siellä lopettamassa sotatoimia.

Isotalo palasi vielä siihen, millainen mahdollisen rauhanturvaoperaation tulisi alueella olla. Olisiko se aseistettu vai aseeton? Konfliktin osapuolet ovat hyvin raskaasti aseistettuja. Alueilla valllitsee jo nyt sotatalous. Miten YK-sotilaiden läsnäolo tulisi osaltaan vaikuttamaan siis paikallisiin ja alueen sotatalouteen, pohdiskeli Isotalo. Tuomioja teroitti, että operaatiot ovat lähtökohtaisesti aseistettuja, utta kysymys on aseiden käyttömandaatista. Tähän vaikuttaa myös se, että alueella toimii valtiollisten toimijoiden lisäksi toimijoita jotka eivät ole sataprosenttisessa kontrollissa.

UKRAINAN TILANTEEN KÄRJISTYMINEN

Ukraina on noin 45 miljoonan asukkaan valtio ja pinta-alaltaan Euroopan toiseksi suurin maa. Maa itsenäistyi Neuvostoliitosta liittovaltion hajotessa vuonna 1991. Ukrainan politiikassa heijastuu maan sijainti Venäjän ja EU:n välissä. Kansalaisten välillä on erimielisyyksiä siitä, kuinka tiivistä yhteistyön näiden osapuolten kanssa tulisi olla. Syvempää yhteistyötä EU:n kanssa kannattavat lähinnä maan länsiosan asukkaat. Maan itäosissa asuva venäjänkielinen vähemmistö puolestaan puoltaa yhteistyön lisäämistä Venäjän kanssa.

UKRAINAN TILANTEEN KÄRJISTYMISEN VAIHEET:

- V. 2004 presidentinvaalien jälkeen nosti tyytymättömyys vaalien tuloksen päätään. Sitä seurasi ”Oranssi vallankumous”, joka synnytti poliittisen kriisin, jota EU oli välittämässä. Järjestettiin uudet vaalit.
- Poliittiset erimielisyydet hallituksen sisällä aiheuttivat sekavan poliittisen tilanteen. Venäjä-mielinen Viktor Janukovitsh palasi valtaan ja presidentiksi 25.2.2010-22.2.2014.
- Maidanin mielenilmaisut saivat alkunsa marraskuussa protestina 2013 Janukovitshin EU:n assosiaatio- ja vapaakauppasopimuksen hylkäämiselle sekä tyytymättömyydestä Ukrainan johtoon, kasvavaan korruptioon ja maan talouskriisiin.
- Helmikuussa 2014 väkivalta yltyi johtaen yli 70 ihmisen kuolemaan
- Protestit levisivät myös Itä-Ukrainaan mielenosoittajien hyökätessä hallintorakennuksiin.
- EU ja Venäjä yrittivät sovitella väkivaltaisuuksia ja Janukovitsh syrjäytettiin
- Maaliskuun 2014 alussa Venäjän parlamentti valtuutti maan presidentin Vladimir Putinin lähettämään venäläisiä joukkoja Ukrainaan tukemaan Krimin Venäjä-mielistä ryhmittymää
- 16.3.2014 järjestettiin kansanäänestys Krimin eroamisesta Ukrainasta ja liittymisestä Venäjään, jonka perusteella väitettiin 96,6% Krimin asukkaista tukevan liittymistä Venäjään. Vain Venäjä tunnusti äänestyksen tuloksen. Länsimaissa puhutaan Krimin miehityksestä.
- Itä-Ukrainan konflikti viilensi Venäjän ja useiden länsimaiden välit ‘kylmemmiksi sitten kylmän sodan’. Venäjän toimia on pidetty kansainvälisen oikeuden vastaisina. Länsimaat, EU-maat mukaan luettuina, asettivat Venäjää vastaan talouspakotteita, joihin Venäjä vastasi mm. elintarvikkeiden tuontikielloilla. Lisäksi useiden venäläisten ja Venäjä-mielisten kapinallisten varoja on jäädytetty.
- Itä-Ukrainan tilanne on sittemmin kiristynyt siten, että taistelut Ukrainan hallituksen joukkojen ja Venäjän tukemien Itä-Ukrainan kapinallisten välillä ovat jokapäiväisiä.
- 17. 7.2014 Malaysian Airlinesin matkustajakone ammuttiin alas Itä-Ukrainassa, 40 kilometriä Venäjän rajasta. Koneessa oli 283 matkustajaa ja 15 miehistön jäsentä, jotka kaikki menehtyivät. Ukraina on syyttänyt teosta Venäjän tukemia kapinallisia, kun taas Venäjä on syyttänyt Ukrainaa. Kumpikaan ei kuitenkaan ole tunnustanut tekoa. YK ehdotti tapahtuneen tiimoilta riippumatonta tutkintaa, mutta Venäjä kaatoi ehdotuksen vetollaan YK:n turvallisuusneuvostossa.

2004 — **Oranssi vallankumous**

2010 — **Janukovyts presidenttinä 25.2.2010-22.2.2014**

2013 — **11/13 Maidanin mielenilmaisut**

2014 — **02/14 yli 70 kuollutta**
03/14 konfliktin läikkyminen Itä-Ukrainaan & Venäjän joukkoja Duuman valtuutuksella alueelle

16.3. kansanäänestys Krimin eroamisesta Ukrainasta ja liittymisestä Venäjään, 96,6% “tulos”
Pakotteet suhteessa Venäjään
21.3. ETYJ SMM
17.7. MH17 alasampuminen
1.12. EUAM Ukraine

MINSKIN SOPIMUKSET
5.9.2014 — 11.2.2015 — **Ukrainan, Venäjän ja Venäjämielisten kapinallisten välillä, ETYJin tuella 12-kohtainen suunnitelma**

2018 — **Konfliktin jatkuminen Itä-Ukrainassa**
Krimin status avoin
Neuvotteluja mm. Normandia-formaatissa
Rauhanturvaoperaatioskenaario?

MINSKIN SOPIMUS

Ukraina, Venäjä ja venäjänmieliset kapinalliset allekirjoittavat tulitaukosopimuksen (Minskin sopimus) 5.9.2014 ETYJin tuella. Sopimus sisältää 12-kohtaisen suunnitelman konfliktin ratkaisemiseksi. Sopimusta on kuitenkin rikottu useaan otteeseen ja taistelut Itä-Ukrainassa ovat jatkuneet.

Helmikuussa 2015 Ukraina ja kapinalliset allekirjoittivat uuden sopimuksen, joka pohjautuu pitkälti vuoden 2014 sopimukseen. Tämäkään sopimus ei kuitenkaan ole pitänyt eikä tilannetta maan itäosissa olla onnistuttu rauhoittamaan. Arvioiden mukaan yli 10 000 ihmistä on menehtynyt kriisin puhjettua vuonna 2014 ja lähes 2 miljoonaa on joutunut jättämään kotinsa.

ETYJ

- ETYJin Special Monitoring Mission to Ukraine - SMM perustettiin maaliskuussa 2014

- Mandaatti:
  - Raportoida faktoista kuten ne nähdään
  - Kerätä tietoa ja raportoida turvallisuustilanteesta
  - Raportoida humanitaarisesta tilanteesta ja ihmisten hädästä ja fasilitoida muiden järjestöjen humanitaarisen avun toimittamista
  - Auttaa vuoropuhelun ja paikallisten tulitaukojen järjestämisessä

- ETYJin toiminnot keskittyivät Itä-Ukrainaan (alkuun 10 toimistoa)

- 18.4.2018 tilanne: 692 aseetonta siviilitarkkailijaa (19 suomalaista), lähes 600 Itä-Ukrainassa, 44 ETYJin jäsenvaltiosta

- ETYJin mukaan tulitaukoa rikotaan keskimäärin peräti tuhat kertaa päivässä

- Mission haasteena on siviilitarkkailijoiden toimiminen keskellä sotatilaa, missä vaarallisia tilanteita tulee eteen päivittäin.

- ETYJillä on käynnissä myös toinen operaatio: OSCE Observer Mission at the Russian Checkpoints of Gukovo and Donetsk, joka on toiminut elokuun lopusta 2014 lähtien.

- Operaation mandaatti on toimien puolueettomasti ja läpinäkyvästi tarkkailla ja raportoida näiden kahden Venäjän tarkastuspisteen tilanteista sekä liikkeistä rajan yli.

EU

- EU:n operaatio European Union Advisory Mission EUAM Ukraine perustettiin 1.12.2014 ja sen tavoitteena on turvallisuussektorin uudistus, strateginen neuvonta sekä koulutustehtävät.

WISE
WIDER SECURITY NETWORK
LAAJAN TURVALLISUUDEN VERKOSTO

Taitto, toimitus, kuvat: Kati Lepojärvi
Laajan turvallisuuden verkosto ry
Siltasaarenkatu 4, 7th floor | FI-00530 Helsinki | Tel: 09 – 2600 131 |
E-mail: info (at) widersecurity.fi | www.widersecurity.fi